

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Covid-19 ietekme uz pamattiesībām un tiesiskumu Eiropas Savienībā un demokrātijas nākotne”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2022/C 275/02)

Ziņotājs: **José Antonio MORENO DÍAZ**Ziņotājs: **Cristian PÎRVULESCU**

Pilnsapulces lēmums	25.3.2021.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	10.2.2022.
Pieņemts plenārsesijā	23.2.2022.
Plenārsesija Nr.	567
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	205/7/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK pauž dziļas bažas par to, kā Covid-19 ietekmē visu ES iedzīvotāju dzīvi, drošību, labklājību un cieņu. Komiteja ir arī ļoti nobažījusies par Covid-19 ietekmi uz indivīdiem un kopienām visā pasaulē, it īpaši valstīs, kurās trūkst pienācīgas veselības, sociālās un izglītības infrastruktūras, lai cīnītos ar pandēmiju.

1.2. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ir jāreaģē uz Eiropas veselības infrastruktūras sistēmisko neaizsargātību, ņemot vērā augošo mobilitāti un bīstamu zoonozes slimību lielāku iespējamību. Turklāt pandēmijas apkarošanas centieniem būtu jāiet roku rokā ar pienācīgas sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmas ieviešanu, lai mazinātu pandēmijas postošās sekas.

1.3. EESK jau iepriekš ir norādījusi, ka Eiropas Savienības pamatā ir kopīgas Eiropas vērtības, kas nekādā gadījumā nav apspriežamas: cilvēka cieņas un cilvēktiesību, brīvības, demokrātijas, vienlīdzības un tiesiskuma ievērošana⁽¹⁾. Pat ja ES un tās dalībvalstis saskaras ar ārkārtas situāciju un tās izraisītajām ekonomiskajām, sociālajām un izglītības problēmām, šīs vērtības nedrīkst aizmirst. Lai gan reakcijai uz pašreizējo krīzi jābūt ātrai un ir nepieciešami daži ārkārtas un laikā ierobežoti pasākumi, tie nevar būt pretrunā tiesiskumam un apdraudēt demokrātiju, varas dalīšanu un Eiropas iedzīvotāju pamattiesības⁽²⁾.

1.4. ES būtu jāsaskaņo sava politika, stratēģijas un programmas, lai tiektos uz taisnīgu un visaptverošu atveseļošanu no krīzes ar mērķi nodrošināt medicīnas, sociālo, ekonomikas un demokrātijas standartu augšupēju konvergenci. Saistībā ar centieniem, izmantojot instrumentu *NextGenerationEU*, novērst koronavīrusa pandēmijas radīto tūlītējo ekonomisko un sociālo kaitējumu Komiteja atkārtoti pauž atbalstu Komisijas priekšlikumam par regulu, ar ko izveido jaunu instrumentu, kas ļautu veikt ekonomiskus korektīvus pasākumus attiecībā uz tām dalībvalstīm, kuras būtiski un pastāvīgi pārkāpj 2. pantā minētās vērtības⁽³⁾. Turklāt ir vajadzīgs plašāks tiesiskuma jēdziens, kas ietver pamattiesību aizsardzību un garantē plurālistiskas demokrātijas aizsardzību. Tiesiskumu ar pamattiesībām un demokrātiju vieno savstarpēji atkarīgas, nedalāmas, trīspusējas attiecības.

⁽¹⁾ Līguma par Eiropas Savienību 2. pants; Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas priekšsēdētāja *Luca Jahier* un Pamattiesību un tiesiskuma grupas (*FRRL*) priekšsēdētāja *José Antonio Moreno Díaz* paziņojums, 2020. gada 15. aprīlis.

⁽²⁾ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas deklarācija “ES reakcija uz Covid-19 uzliesmojumu un nepieciešamība panākt nepieredzētu solidaritāti starp dalībvalstīm”, 2020. gada 6. aprīlis,

⁽³⁾ OV C 62, 15.2.2019., 173. lpp.

1.5. ES iestādēm un dalībvalstu valdībām būtu jāizmanto esošās sociālā un pilsoniskā dialoga institūcijas, lai pilnībā iesaistītu pilsoniskās sabiedrības organizācijas un sociālos partnerus tādas plurālistiskas demokrātiskas telpas izveidē, kurā tiek pausti dažādi viedokļi un kritika, veicot aizsardzības pasākumus, lai ierobežotu viltus ziņu izplatīšanos, kā arī nepamatotu un neattiecināmu pret cilvēktiesībām vērstu, uz savvērestībām balstītu un ekstrēmistu diskursu.

1.6. Valdībām būtu skaidri jānosaka pasākumu tiesiskais pamats. Jebkādai reformai spēkā esošajos veselības ārkārtas situāciju tiesību aktos un ar tiem saistītos noteikumos vai jaunu noteikumu ieviešanai, tostarp gatavojoties turpmākām pandēmijām, būtu jānosaka skaidri ierobežojumi un nosacījumi, kā arī skaidri jāparedz parlamentārā uzraudzība un pārskatīšana tiesā attiecībā uz pasākumu proporcionalitāti un to atbilstību vietējiem un starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem.

1.7. Ar Covid-19 saistītajiem noteikumiem un politikai jābūt skaidriem, saskaņotiem un, ciktāl iespējams, konsekventiem, nodrošinot savlaicīgu informācijas sniegšanu; noteikumu un politikas pasākumu izstrādē ir jāiesaista pilsoniskā sabiedrība, tostarp sociālo partneri, un jāapspriežas ar tiem, kā arī jāiekļauj uz pierādījumiem balstīts pamatojums. Šim skaidrības principam būtu jānosaka arī prognozējamu mehānismu izveide, kas ietvertu visas nepieciešamās demokrātiskās materiālās un procesuālās garantijas, lai sagatavotos pienācīgi reaģēt uz iespējamām turpmākām pandēmijām, veselības krīzēm vai dabas katastrofām. Noteikumiem, politikas pasākumiem un jebkādai ar tiem saistītai informācijai vajadzētu būt pieejamai visām sabiedrības grupām, tostarp minoritāšu valodu grupām. Gadījumos, kad jāveic izmaiņas politikā, tās būtu jāpaziņo pietiekami savlaicīgi, izmantojot dažādus oficiālus un publiskus kanālus, lai dotu cilvēkiem laiku sagatavoties un attiecīgi pielāgot savu rīcību.

1.8. Būtu jāprasa, lai par pandēmijas pasākumu ieviešanu atbildīgie valdības ministri regulāri atskaitītos parlamentam. Dalībvalstu parlamentiem būtu jāizveido komitejas, komisijas vai grupas, lai pārbaudītu ar Covid-19 saistītos pasākumus un sniegtu regulārus ziņojumus parlamentiem un vietējām un reģionālajām pārstāvju asamblejām. Lai nodrošinātu valdības rīcības uzraudzību, būtu arī jāriko parlamentārās debates par šiem ziņojumiem un valdības atbildēm. Valstīm būtu jānodrošina tiesu iestāžu pieejamība, garantējot neatkarīgu tiesu varu un dodot iespēju tiesām strādāt tiešsaistē un attālināti, kā arī sniedzot atbalstu tiesvedībā iesaistītām neaizsargātām personām, lieciniekiem vai personām, uz kurām attiecas kriminālprocess vai civilprocess.

1.9. Pamattiesības, tiesiskums un demokrātijas ievērošana ir noteikta ES līgumā, Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un starptautisko tiesību saistībās, ko ir suverēni uzņēmušās visas ES dalībvalstis. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām katrai valstij ir pienākums ievērot, aizsargāt un atbalstīt cilvēktiesības. Šīs vērtības ir fundamentālas, savstarpēji atkarīgas un savstarpēji pastiprinošas. Tie ir starptautisko saistību, nevis ideoloģijas jautājumi. Tāpēc, lai gan ir racionāli rīkot debates par procedūrām vislabākajai cilvēktiesību īstenošanai, to ievērošanas princips nedrīkst būt apspriežams politiski. Tāpat iestāžu pienākums ir reaģēt uz sabiedrības veselības krīzēm. Iestādēm ir jānodrošina, ka to piedāvātās reakcijas tiek pakļautas pienācīgām demokrātiskām debatēm, sabiedriskajai apspriešanai un parlamentārajai uzraudzībai, kas ietver arī vajadzību risināt viltus ziņu problēmu, tostarp gadījumos, kad to pamatā ir nolūks graut politisku oponentu, jo tās var vājināt efektīvu reakciju uz pandēmijas izraisīto ārkārtas situāciju.

1.10. EESK uzsver: neraugoties uz labākajiem nodomiem saistībā ar instrumentu *Next Generation EU* un nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem, kā arī Eiropas Komisijas gatavību iesaistīt pilsoniskās sabiedrības organizācijas, sociālos partnerus un ieinteresētās personas, faktiskās līdzdalības līmenis joprojām ir lielā mērā nepietiekams, un procesi nav ļāvuši pilsoniskās sabiedrības organizāciju viedokļiem radīt pietiekamu ietekmi⁽⁴⁾. Pastāv risks, ka pat veiksmīgas īstenošanas gadījumā plāns sekmēs zaļo un digitālo pārkārtošanos, veicinot izaugsmi vidējā termiņā un ilgtermiņā, taču neuzlabos sarežģīto situāciju, kādā cilvēki pašlaik atrodas, saskaroties ar bezdarbu, ienākumu zudumu un veselības, dzīves līmeņa un darba apstākļu pasliktināšanos, kā arī nevienlīdzības palielināšanos. Noturības plāni būtu nekavējoties jāpakļauj sadalījuma ietekmes novērtējumiem, un rezultāti būtu jāapspriež ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, sociālajiem partneriem un ieinteresētajām personām valstu un ES līmenī.

⁽⁴⁾ EESK rezolūcija "Organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos. Kas darbojas un kas ne?", 25.2.2021. (OV C 155, 30.4.2021., 1. lpp.).

1.11. EESK uzsver saikni starp demokrātijas, tiesiskuma un pamattiesību aizsardzību un Eiropas sociālo tiesību pilāra (ESTP) izstrādi un īstenošanu. Kā iepriekš minēts, iedzīvotāju labklājība un pamattiesības būtu jābalsta uz kopīgu un konsekventu sociālo modeli, kas būtu pietiekami elastīgs, lai ņemtu vērā dažādās valstu tradīcijas un pieredzi atbilstīgi Līguma, pilāra un tā atjauninātā un uz nākotni vērstā konsensa vērtībām, principiem un mērķiem⁽⁵⁾. Uzraugot ESTP rīcības plāna īstenošanu, būtu jāņem vērā pandēmijas plaša un graujoša ietekme.

1.12. Pandēmija ir globāla krīze, kurai noteikti būs ilgstošas, taču atšķirīgas sekas dažādās sabiedrības daļās. Saskaņā ar principu “nevienu neatstāt novārtā” kā prioritāte būtu jānosaka atbalsts neaizsargātām iedzīvotāju grupām, un īpaša uzmanība būtu jāpievērš neaizsargātiem darba ņēmējiem un ESTP 14. principa par minimālajiem ienākumiem ievērošanai. Jāpastiprina arī atbalsts pandēmijas skartajiem uzņēmumiem, it īpaši tiem, kurus tā ir skārusi nesamērīgi un kuriem joprojām ir grūtības turpināt darbību, piemēram, MVU. Ir jārisina arī ietekme uz sociālās ekonomikas uzņēmumiem, kurus ir smagi skārusi krīze⁽⁶⁾.

1.13. EESK uzskata, ka Eiropas Demokrātijas rīcības plānā būtu jāiekļauj plaša mēroga iniciatīva, kuras mērķis būtu veicināt izglītību par demokrātiju un pamattiesībām, jo šāda izglītošana ir ļoti svarīga demokrātisko vērtību un aktīva pilsoniskuma aizsardzībai. Šai iniciatīvai vajadzētu būt iekļaujošai un vērstai uz visiem iedzīvotājiem, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem.

2. Tiesiskums

2.1. Pastāv skaidri kritēriji, lai novērtētu jebkuras valsts rīcības atbilstību tiesiskuma principiem, un ir būtiski, lai šie principi tiktu ievēroti parastos apstākļos un vēl jo vairāk ārkārtas situācijās. Šie kritēriji ir likumība, juridiskā noteiktība, aizliegums patvaļīgi izmantot izpildvaru, kā arī valdību likumiskā atbildība, ko garantē tiesu un parlamentārā kontrole⁽⁷⁾. Ārkārtas pilnvaru izmantošanai jābūt pamatotai ar nepieciešamību, proporcionālai un īslaicīgai, un tai vienmēr jāiekļaujas ne tikai valsts konstitucionālajās tiesībās noteiktajās robežās, bet arī Eiropas un starptautiskajos tiesību aktos noteiktajos standartos.

2.2. Covid-19 pandēmija ir radījusi sarežģītas problēmas visu dalībvalstu juridiskajām, politiskajām, sociālajām, veselības un izglītības sistēmām. Šādā sarežģītā vidē var šķist neiespējami saglabāt augstu tiesiskuma ievērošanas līmeni. Tomēr jauni fakti Eiropā un ārpus tās liecina, ka tajās valstīs, kuras politikā un likumdošanas procesā turpināja ievērot tiesiskumu, ir vērojama labāka veselības ārkārtas situācijas pārvaldība, zemāka mirstība un zemāks inficēšanās līmenis, kā arī augsta sabiedrības uzticēšanās valdībai, kas ir būtiski svarīgi, lai pēc iespējas efektīvāk reaģētu uz krīzi⁽⁸⁾. Tiesiskuma principiem būtu jāvada ikviena demokrātiska valdība, lai likumīgi un efektīvi reaģētu uz pašreizējo veselības krīzi un, iespējams, uz līdzīgām krīzēm nākotnē.

2.3. Attiecībā uz dalībvalstu reakciju uz pandēmiju ir materializējušās bažas saistībā ar trim galvenajiem principiem, kuri ir tiesiskuma pamatā: 1) likumības principu, 2) juridiskās noteiktības principu un 3) likumiskās atbildības principu⁽⁹⁾.

2.4. Attiecībā uz likumību ir konstatētas vairākas problēmas, kas saistītas ar valdības reakciju valsts un vietējā līmenī, tostarp šādas: rīcība bez juridiska pamata vai leģislatīvām pilnvarām; “ārkārtas situācijas” noteikšana un/vai paplašināšana, acīmredzami pārkāpjot valsts konstitucionālo sistēmu; juridiskā pamata izmantošana izpildvarā veidā, kāds nav paredzēts; un pamattiesību ierobežojumi, kas pieņemti, acīmredzami pārkāpjot konstitucionālos vai starptautiskos cilvēktiesību noteikumus.

⁽⁵⁾ OV C 374, 16.9.2021., 38. lpp.

⁽⁶⁾ *Social Economy Europe, The Impact of COVID-19 on Social Economy Enterprises* (Sociālā ekonomika Eiropā, Covid-19 ietekme uz sociālās ekonomikas uzņēmumiem), 2020. gada jūnijs.

⁽⁷⁾ Eiropas Padomes komisija “Demokrātija caur tiesībām” (Venēcijas komisija), *Respect for Democracy, Human Rights and the Rule of Law during States of Emergency: Reflections*, Strasbūra, 2020. gada 19. jūnijs, CDL-AD(2020)014.

⁽⁸⁾ Sk., piemēram, globālos salīdzinošos pētījumus un datubāzes: CompCoRe ar apkopojumu, kas publicēts Jasanoff, Sheila, Hilgartner, Stephen, *A Stress Test for Politics: Insights from the Comparative Covid Response Project* (CompCoRe) 2020 (*Verfassungsblog*, 2021. gada 11. maijs), un *Power and the COVID-19 Pandemic*, *Verfassungsblog Symposium*, ar apkopojumu, kas publicēts J. Grogan, *Power, Law and the COVID-19 Pandemic: I daļa un II daļa*, noslēdzot *Verfassungsblog* simpoziju *Power and the COVID-19 Pandemic* (2021).

⁽⁹⁾ J. Grogan, *Extraordinary or extralegal responses? The rule of law and the COVID-19 crisis* (*Democracy Reporting International*, 2021. gada maijs).

2.5. Attiecībā uz juridisko noteiktību valstu pasākumi, kas šajā ziņā ir problemātiski, ietver ierobežojošu pasākumu ieviešanu ar neskaidru interpretāciju; pretrunas starp valdības politiku un attiecīgajiem juridiskajiem pasākumiem; un pārāk biežas izmaiņas tiesību aktos, kuru dēļ vienkāršajiem iedzīvotājiem ir ārkārtīgi grūti saprast, ko viņi drīkst un ko nedrīkst. Ārkārtas situācijā palielinās risks un nenoteiktība, un sabiedrība no valdības un valsts iestādēm kopumā gaida skaidrus norādījumus par to, ko viņi likumīgi var un ko nevar darīt.

2.6. Attiecībā uz likumisko atbildību parlamentārās un tiesu uzraudzības problēmas saistībā ar valdības rīcību Covid-19 kontekstā ir vērojamas parlamentu marginalizācijā. Līdz 2021. gada februārim mazāk nekā puse ES dalībvalstu bija izveidojušas specializētas parlamentārās komitejas, publicējušas ziņojumus vai ieplānojušas regulāras debates par pasākumiem saistībā ar Covid-19 un mazāk nekā trešdaļā gadījumu valdības pasākumi tika pārbaudīti (piemēram, ar debatēm vai parlamenta balsojumu) vai grozīti parlamentos⁽¹⁰⁾. Tiesiskā pārbaude ir process, kurā tiesas nodrošina, ka valdības rīkojas likumīgi, un tas ir īpaši svarīgi krīzes laikā, kad pamattiesības var tikt būtiski ierobežotas. Visā Eiropas Savienībā ir paustas dažādas bažas par tiesiskās pārbaudes efektivitāti un tiesu iestāžu pieejamību Covid-19 pasākumu kontekstā⁽¹¹⁾. Tiesu slēgšana vai tiesu pieejamības ierobežošana, to atļaujot tikai atsevišķos tiesvedības veidos, ir nelabvēlīgi ietekmējusi iedzīvotāju spēju panākt strīdu izšķiršanu un mazinājusi tiesu iestāžu pieejamību, it īpaši gadījumos, kad pandēmijas dēļ ieviestie pasākumi nesamērīgi ietekmēja visneaizsargātākos sabiedrības locekļus. Lielākajā daļā dalībvalstu tiesu sistēmas nebija pietiekami sagatavotas krīzei to zemā digitalizācijas līmeņa dēļ un tāpēc, ka dažām sabiedrības daļām, it īpaši neaizsargātām grupām, trūka pietiekamas informācijas par to, kā darbojas tiesu sistēma, un tādējādi tās nevarēja tai piekļūt.

2.7. Visbeidzot var secināt, ka tiesiskums var virzīt visefektīvāko rīcību, reaģējot uz ārkārtas situācijām sabiedrības veselības jomā⁽¹²⁾, un tā ir būtiska vērtība ne tikai parastos apstākļos, bet arī – un, iespējams, vēl jo vairāk – krīzes laikā. Saistībā ar centieniem, izmantojot instrumentu *NextGenerationEU*, novērst koronavīrusa pandēmijas radīto tūlītējo ekonomisko un sociālo kaitējumu Komiteja atkārtoti pauž atbalstu Komisijas priekšlikumam par regulu, ar ko izveido jaunu instrumentu, kas ļautu veikt ekonomiskus korektīvus pasākumus attiecībā uz tām dalībvalstīm, kuras būtiski un pastāvīgi pārkāpj 2. pantā minētās vērtības⁽¹³⁾.

3. Pamattiesības

3.1. Covid-19 pandēmija ir radījusi milzīgu spiedienu uz visām iestādēm un infrastruktūru, kas atbalsta un aizsargā pamattiesības Eiropas Savienībā. Strauji pasliktinājušies medicīnas pakalpojumi un plaša mēroga sociālekonomiskā krīze apdraudēja dzīvību, veselību un labklājību lielākajai daļai Eiropas iedzīvotāju un palielināja nabadzības risku. It īpaši tas ir ietekmējis noteiktas grupas, kuras skāra konkrēti un pastāvīgi sociālo pakalpojumu traucējumi, ko izraisīja to ilgtermiņa nepietiekamais finansējums un sistēmas nepietiekama sagatavotība krīžu pārvarēšanai. Šajā saistībā EESK atkārtoti aicina izveidot saistošu Eiropas sistēmu pienācīga minimālā ienākuma nodrošināšanai Eiropā⁽¹⁴⁾.

3.2. ES un tās dalībvalstīm būtu jāpievēršas padziļinātām sabiedriskām pārdomām par krīzes pirmsākumiem un iemesliem, kuru dēļ pandēmijas rezultātā lielākā daļa Eiropas veselības sistēmu nonāca uz sabrukuma sliekšņa. Gadiem ilgās taupības politikas rezultātā ir izveidojusies vispārēja tendence neveikt ieguldījumus veselības nozarē un citos svarīgos sociālajos pakalpojumos (palīdzība apgādājamām un neaizsargātām personām, aprūpes iestādes utt.), radot bumbu ar laika degli, kura uzsprāga, saskaroties ar nopietnām problēmām veselības jomā. Turpinoties konferencei par Eiropas nākotni, visas iesaistītās personas būtu jāmudina mācīties no šīs krīzes, lai liktu pamatus labklājības valsts atjaunošanai. Noturība ir

⁽¹⁰⁾ J. Grogan, *Extraordinary or extralegal responses? The rule of law and the COVID-19 crisis* (Democracy Reporting International, 2021. gada maijs).

⁽¹¹⁾ J. Grogan, *Extraordinary or extralegal responses? The rule of law and the COVID-19 crisis* (Democracy Reporting International, 2021. gada maijs).

⁽¹²⁾ Grogan, J. un Weinberg, N., *Principles to Uphold the Rule of Law and Good Governance in Public Health Emergencies* (RECONNECT Policy Brief, 2020. gada augusts): https://reconnect-europe.eu/wp-content/uploads/2020/08/RECONNECTPB_082020B.pdf.

⁽¹³⁾ OV C 62, 15.2.2019., 173. lpp.

⁽¹⁴⁾ OV C 190, 5.6.2019., 1. lpp. Par šo EESK atzinumu tika iesniegts pretatzinums, kas tika noraidīts, tomēr par to balsoja vismaz viena ceturtdaļa klātesošo locekļu.

tukša skaņa, ja netiek veltītas visas pūles, lai veidotu atjaunotu Eiropas sabiedrisko modeli, kura centrā ir cilvēki. Eiropas Savienībai lēmumu pieņemšanas, pārredzamu procedūru, politikas un finanšu resursu ziņā jābūt sagatavotai turpmākām krīzēm.

3.3. Pamattiesību hartā nostiprināto tiesību aizsardzību apdraudēja krīzes turpināšanās un politiskie risinājumi, it īpaši tie, kas saistīti ar veselības aprūpes nodrošināšanu, nediskriminēšanu, dzimumu līdztiesību, bērna tiesībām, vecāka gadagājuma cilvēku tiesībām un cilvēku ar invaliditāti tiesībām, kā arī ar taisnīgiem darba nosacījumiem, sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību. Diemžēl dzimumu līdztiesības jomā sievietes nebija pietiekami pārstāvētas *ad hoc* lēmumu pieņemšanas struktūrās, kas izveidotas Covid-19 apkarošanai, un daudzos ietekmes novērtējumos nebija pievērsta īpaša uzmanība dzimumu līdztiesībai. Ir arī skaidri jāatzīst pandēmijas un ar to saistīto pasākumu nesamērīgā ietekme dzimumu līdztiesības jomā.

3.4. Bērna tiesības, it īpaši saistībā ar piekļuvi izglītībai un sociālajam atbalstam, Komitejai ir ļoti svarīgas. Kā EESK jau ierosināja, īpaša uzmanība būtu jāpievērš Covid-19 ietekmei uz tiesībām, labklājību un bērnu intelektuālo un emocionālo attīstību ⁽¹⁵⁾.

3.5. EESK atkārtoti ieteikumu, ko tā pauda savā atzinumā "Stratēģija, lai stiprinātu Pamattiesību hartas piemērošanu ES", proti, Komisijai 2022. gada ziņojumā galvenā uzmanība būtu jāpievērš Covid-19 ietekmei uz pamattiesībām, it īpaši tām, kas saistītas ar sociālekonomisko labklājību ⁽¹⁶⁾.

3.6. Eiropas Savienībai ir svarīgs pienākums veicināt un aizsargāt cilvēktiesības visā pasaulē. Covid-19 pandēmijas kontekstā EESK arī uzskata, ka ES varētu darīt vairāk, lai palīdzētu pasaulei pārvarēt pandēmiju. EESK atzinīgi vērtē un atbalsta ES centienus steidzami reaģēt uz humānajām vajadzībām, stiprināt veselības aizsardzības, ugunsapgādes un sanitārijas sistēmas un mazināt pandēmijas sociālās un ekonomiskās sekas.

3.7. Īstermiņā būtu jāiegulda vairāk resursu, lai nodrošinātu plašu un taisnīgu piekļuvi vakcīnām. Ar ES solītajiem 100 miljoniem vakcīnu nepietiek, lai apmierinātu neatliekamās vajadzības lielākajā daļā pasaules ⁽¹⁷⁾. Kā lielākajai vakcīnu eksportētājai pasaulē Eiropas Savienībai jābūt gatavai mainīt savu pieeju. Vakcīnas ir jāražo plašākā mērogā un lielākā skaitā, lai trešās valstis varētu sasniegt drošu vakcinācijas līmeni. Ņemot vērā iepriekš minēto vajadzību veidot jaunu Eiropas ekonomikas un sociālo modeli, visiem Eiropas dalībniekiem vajadzētu padziļināti apsvērt vienotā tirgus un ar to saistītās politikas galīgos mērķus. Šīm pārdomām vajadzētu būt vērstām uz cilvēku, un tajās būtu jāņem vērā tādi jēdzieni kā "sabiedriskais labums", "kollektīvā veselība" un "alternatīvi labklājības novērtēšanas veidi", tostarp pamatojoties uz sociālo partneru priekšlikumiem ⁽¹⁸⁾.

3.8. Būtu jādara vairāk, lai veicinātu un aizsargātu sociālās pamattiesības, kas ir tiešs un efektīvs veids, kā novērst pandēmijas nevēlamās sekas veselības, sociālajā, ekonomikas un izglītības jomā. Eiropas sociālo tiesību pilārs būtu jāuzskata par loģisku turpmāko politiku sociālo pamattiesību aizsardzībā.

3.9. Pamattiesību aģentūras pilnvaras un EK ziņojumu par tiesiskumu darbības joma būtu jāpaplašina, lai pilnībā aptvertu un ļautu pienācīgi uzraudzīt šo sociālo pamattiesību ievērošanu.

3.10. EESK uzsver saikni starp demokrātijas, tiesiskuma un pamattiesību aizsardzību un Eiropas sociālo tiesību pilāra (ESTP) izstrādi un īstenošanu. Kā jau iepriekš minēts, iedzīvotāju labklājība un pamattiesības būtu jābalsta uz kopīgu un konsekventu sociālo modeli, kas būtu pietiekami elastīgs, lai ņemtu vērā dažādās valstu tradīcijas un pieredzi atbilstīgi Līguma, pilāra un tā atjauninātā un uz nākotni vērstā konsensa vērtībām, principiem un mērķiem ⁽¹⁹⁾. Uzraugot ESTP rīcības plāna īstenošanu, būtu jāņem vērā pandēmijas plašā un graužošā ietekme.

⁽¹⁵⁾ OV C 341, 24.8.2021., 50. lpp.

⁽¹⁶⁾ OV C 341, 24.8.2021., 50. lpp.

⁽¹⁷⁾ Eiropadomes secinājumi par Covid-19, 2021. gada 25. maijs.

⁽¹⁸⁾ *Supplementing GDP as a welfare measure: proposed joint list by the European social partners*, 3 March 2021.

⁽¹⁹⁾ OV C 374, 16.9.2021., 38. lpp.

4. Demokrātijas nākotne

4.1. Pandēmija ir globāla parādība, un arī tās politiskās un ar demokrātiju saistītās sekas ir globālas. Saskaņā ar nesen veiktu pētījumu ietekme uz demokrātijas stāvokli ir ļoti nopietna un ietver šādas tendences: to valstu skaits, kuras virzās autoritārā virzienā, pārsniedz to valstu skaitu, kuras virzās demokrātiskā virzienā; demokrātijas lejupslīde, kas notiek dažās no lielākajām valstīm; vairākās valstīs tiek apšaubīta vēlēšanu integritāte; demokrātijas lejupslīde bieži vien gūst tautas atbalstu; autoritārisma padziļināšanās nedemokrātiskos režīmos; un ietilgušā veselības krīze, kas rada tendenci pamatbrīvību ierobežojumiem kļūt par normu⁽²⁰⁾. Eiropas Savienībai būtu jāņem vērā šīs globālās tendences, kuras ietekmē tās globālo un reģionālo politiku, un jārāda demokrātijas piemērs visā pasaulē.

4.2. Demokrātijas un ES nākotne ir savstarpēji saistītas. ES tika veidota kā miera un sadarbības instruments un, kas ir ļoti svarīgi, kā demokrātijas instruments visos tās attīstības posmos. Mums ir jānodrošina, lai nekādas problēmas un spriedze, ko rada pandēmija, neietekmētu mūsu demokrātisko sistēmu kvalitāti un darbību un, kas ir ne mazāk svarīgi, apņēmību veidot integrētu, demokrātisku, sociālu un labklājīgu Eiropas Savienību. Cita starpā tas nozīmē, ka saskaņā ar Līgumiem Eiropas tiesību aktiem jābūt prioritāriem attiecībā pret valstu tiesību aktiem.

4.3. Kopš 2020. gada sākuma, kad Eiropā sākās Covid-19 pandēmija un tās postošās sekas, pandēmijas apkarošanā ir izmantoti dažādi politikas instrumenti. Vairumā gadījumu medicīniskie, ārkārtas un administratīvie pasākumi tika īstenoti dažādos ārkārtas režīmos, kuru saturs un ilgums bija atšķirīgs.

4.4. Vairākās ES valstīs tika paustas nopietnas bažas par šādu ārkārtas režīmu motīviem un sekām. Tās ietvēra parlamentāro un vietējo/reģionālo asambleju atstumšanu, izpildes darbību pārraudzības trūkumu, sabiedrības informēšanas ierobežojumus, pārredzamības, sociālā dialoga un līdzdalības trūkumu, nekontrolētus izdevumus un nepietiekamu atbalstu visvairāk skartajām personām, tostarp medicīnas darbiniekiem. Valstīs, kurās jau tāpat bija vērojama nopietna demokrātijas neaizsargātība, ārkārtas režīmi ir pastiprinājuši līdzšinējās tendences⁽²¹⁾. Savukārt valstīs, kurās ir stabils demokrātiskās sistēmas, tie ir radījuši jautājumus par spēju pielāgoties jauniem apstākļiem un par veikto pasākumu efektivitāti.

4.5. Politiskie reaģēšanas pasākumi ir arī izraisījuši nepieredzētu maldinošas informācijas līmeni un pretestību veselības aizsardzības pasākumiem, sākot no pārvietošanās ierobežojumiem līdz ārstēšanai un vakcīnām. Lai gan Eiropas Savienībai kopumā veiksmīgi izdevās atbalstīt vakcīnu pētniecību, iegādi un izplatīšanu, tās nespēja skaidri informēt visus Eiropas iedzīvotājus ir veicinājusi viltus ziņu izplatīšanos, it īpaši pret vakcīnām noskaņotu grupu interesēs. Vēstījumi sociālajos medijos kļuva tik spēcīgi, ka ietekmēja sabiedrības uzticēšanos veselības aprūpes sistēmai un tās speciālistiem un veicināja neapmierinātību, kas vērsta pret pētniekiem, politiķiem, akadēmisko aprindu pārstāvjiem un pilsoniskās sabiedrības līderiem, kuri atbalstīja PVO ieteikto reaģēšanas stratēģiju. Tie parasti ietvēra sazvērestības teorijas apvienojumā ar izteiktu neuzticēšanos medicīnas zinātnei un tehnoloģijai, it īpaši vakcīnām. Kopumā ESAO konstatēja, ka Covid-19 krīze ir paātrinājusi vispārēju sabiedrības uzticības samazināšanos institūcijām, izraisot dezinformāciju, polarizāciju un nevēlēšanos ievērot publisko politiku.

4.6. Vairākās valstīs šāda attieksme ir palīdzējusi galēji labējām un eiroseptiskajām partijām un organizācijām vēl vairāk nostiprināt sev atbalstu. Turpinoties medicīniskajām un sociālekonomiskajām krīzēm, vēl vairāk pastiprināsies to mobilizācija un ietekme⁽²²⁾.

4.7. Visās valstīs veselības un ekonomikas krīzes radītajai spriedzei ir ievērojams potenciāls izraisīt šķelšanos starp dažādām grupām un sociālajām kategorijām. Saskaņā ar nesen veiktu pētījumu pandēmijai un tās sekām ir bijusi atšķirīga ietekme uz jauniešiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem, cilvēkiem, kuri ziņo, ka ir ekonomiski cietuši, un tiem, kuri Covid-19 uzskata galvenokārt par sabiedrības veselības krīzi, kā arī tiem, kuri uzskata valsti par aizsargātāju, un tiem, kuri to uztver kā apspiedēju⁽²³⁾.

⁽²⁰⁾ International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), *The Global State of Democracy Report 2021*.

⁽²¹⁾ Sk. Petra Guasti, *The Impact of the COVID-19 Pandemic in Central and Eastern Europe. The Rise of Autocracy and Democratic Resilience, Democratic Theory*, 7. sējums, 2. izdevums, 2020. gada ziema: 47. lpp.

⁽²²⁾ Sk., piemēram, José Javier Olivas Osuna un José Rama, *COVID-19: A Political Virus? VOX's Populist Discourse in Times of Crisis*, *Frontiers in Political Science*, 2021. gada 18. jūnijs.

⁽²³⁾ Ivan Krastev un Mark Leonard, *Europe's Invisible Divides: How COVID-19 is Polarizing European Politics*, ECFR politikas pārskats, 2021. gada septembris

4.8. ES un dalībvalstīm ir jāapzinās riski, ko radīs ilgstoša krīze. Galvenais izaicinājums, ar ko saskaras ES iestādes un dalībvalstu valdības, ir spēja stiprināt demokrātiju, tiesiskumu un pamattiesības pandēmijas laikā, saskaroties ar apšaubīšanu un kritiku. Demokrātiskas stratēģijas mērķis nebūtu politisko un valdības elišu leģitimēšana, bet gan atbildes pasākumu efektivitātes saglabāšana, vienlaikus veicinot demokrātisku plurālismu, pienācīgu kontroli un līdzsvaru, kā arī racionālu, konstruktīvu un pilsonisku kritiku.

4.9. Šajā sakarā ES iestādēm un dalībvalstu valdībām būtu jāizmanto esošās sociālā un pilsoniskā dialoga institūcijas, lai pilnībā un pārredzami iesaistītu pilsoniskās sabiedrības organizācijas, sociālos partnerus un ieinteresētās personas plurālistiskas demokrātiskas telpas veidošanā, kurā tiek pausti dažādi viedokļi un kritika. EESK uzsver: neraugoties uz labākajiem nodomiem saistībā ar instrumentu *NextGenerationEU* un nacionālajiem atveseļošanas un noturības plāniem, kā arī Eiropas Komisijas vēlmi iesaistīt pilsoniskās sabiedrības organizācijas, sociālos partnerus un ieinteresētās personas, faktiskās līdzdalības līmenis joprojām ir lielā mērā nepietiekams, un esošie procesi nav ļāvuši to viedokļiem radīt pietiekamu ietekmi.

4.10. Kā ieteikts atzinumā par Eiropas Demokrātijas rīcības plānu, papildus jau iekļautajām jomām Eiropas demokrātijas veicināšanai būtu jāietver demokrātiskas līdzdalības veicināšana ES, valstu, reģionālajā un vietējā līmenī; tajā būtu jāiesaista pilsoniskā sabiedrība un jāietver visi demokrātijas aspekti un jomas, tostarp darba demokrātija. EESK arī uzskata, ka atbilstoši Līguma par Eiropas Savienību 11. pantam lielāks uzsvars ir jāliek uz pilsonisko dialogu, kas visās demokrātijās ir svarīgs priekšnoteikums tam, lai lēmumu pieņemšanas process un līdzdalība tajā sasniegtu iespējami augstāku kvalitāti ⁽²⁴⁾.

4.11. EESK uzskata, ka Eiropas Demokrātijas rīcības plānā būtu jāiekļauj plaša mēroga iniciatīva, kuras mērķis būtu veicināt izglītību par demokrātiju un pamattiesībām, jo šāda izglītošana ir ļoti svarīga demokrātisko vērtību un aktīva pilsoniskuma aizsardzībai. Šai iniciatīvai vajadzētu būt iekļaujošai un vērstai uz visiem iedzīvotājiem, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem.

Briselē, 2022. gada 23. februārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ OV C 341, 24.8.2021., 56. lpp.